

Dosent Tore Nordenstam

Ensrettede universiteter?

(Bergens Tidende 28. 4. 1969, s. 3)

Kirke- og undervisningsdepartementets forslag til ny lov om eksamen ved universiteter og høyskoler er en ytterst summarisk samling fullmakter som i beste fall ikke innebærer noen endringer, men lett kan føre til alvorlige inngrep i universitetenes selvstyre. Når det gjelder Universitetet i Bergen, innebærer lovforslaget at de någjeldende, temmelig fyldige lovene for universitetets eksamina skal erstattes av betydelig mer uklare og summariske lover som skal kompletteres med reglementsbestemmelser gjennom kgl. resolusjon. Departementet ga Det akademiske kollegium ved Universitetet i Bergen 8 dager til å komme med en uttalelse om forslaget. Det akademiske kollegium så seg ikke foranlediget til i det hele tatt å informere fakultetene og institusjonene ved Universitetet om forslaget før det alt var behandlat. Medlemmene av de historisk-filosofiske fakulteter ble først informert om saken den 14. april (3 uker etter at Kollegiet mottok lovforslaget)! Kollegiet tok i sitt svar kraftig avstand fra lovforslaget, men ved å unnlate straks å informere alle berørte parter ved Universitetet, har kollegiet vist at det i praksis (om enn ikke i teorien) har akseptert departementets innstilling om at fakulteter og institusjoner ikke trengs konsulteres i dette spørsmål. Begge parter har vist seg villige til å ofre demokratiske hensyn av rent teknisk-administrative årsaker. At det kan skje, er et dårlig varsel for fremtiden hvis den nye fullmaktsloven skulle bli vedtatt. Men etter den kritikkstorm som det uheldig formulerte, og enda dårligere presenterte lovforslaget har vakt, er der grunn til å tro at det ikke vil gå igjennom utan først å ha gjennomgått en grundig revisjon.

Ser man det nye lovforslaget rykket ut av en større sammenheng, virkar det urovekkende, men tross alt ganske harmløst. I prg. 2 i forslaget heter det bl.a.: "Kva slags eksamen og førebuaende prøve som kan haldast og tittelen eksamen gjev rett til blir fastsatt av Kongen." Og i prg. 3 står det bl.a. at "Kongen gjev føresegner om 1. fag, 2, obligatoriske kurs og praksis, 3. eksamensskipnad ... " Disse formuleringer er i og for seg så i uklare og kortfattet at de er forenlig med vidtgående selvbestemmelsesrett for universitetene, og i man kan hevde at det ville være ufarlig å akseptere

lovforslaget, og at universitetene får sørge for å gjøre sin innflytelse gjeldende ved utformingen av de kompletterende reglementer. Men det er en farlig vei å slå inn på. Der er sterke krefter i samfunnet som arbeider for økt effektivisering av det høyere skolevesen, og med økt effektivisering menes i denne forbindelse effektivisering fra næringslivets synspunkt. For å kunne gjennomføre en slik effektivisering, trenger myndighetene større muligheter enn tidligere for å kunne styre de høyere skoler, og følgen blir en tendens til økt sentralisering. De enkelte universiteters og høyskolars selvbestemmelsesrett reduseres, departementets makt øker. Hvor kommer man hvis man slår inn på denne veien?

Det er vanlig i Norge å se til Sverige som et eksempel til etterfølgelse. "Norge ligger 10 (eller 15 eller 20) år etter Sverige i utviklingen." Uansett om man ser Sverige som et eksempel eller ikke, kan det være på sin plass i denne forbindelse å rette blikket østover i for å se hva som har hendt med de svenske universiteter de siste 10-15 årene. Da kan man nemlig klart se hva en rendyrket sentraliseringspolitikk styrt av bedriftsøkonomiske hensyn, kan føre til.

Sverige er et av verdens mest gjennomteknokratiserte land med et styre som i uvanlig høy grad er sentralisert. I motsetning til f. eks. USA, Storbritannia og Japan, er Sverige dessuten et relativt lite land. Teknokratiseringen har derfor ført til en langt høyere grad av ensretting i Sverige enn i de store industrilandene. Det gjelder også universitetene. Storbritannia og USA har en rekke autonome universiteter som tilsammen dekker et bredt spektrum av individuelle særtrekk. I Sverige hører alle universiteter og de surrogater av lavere klasse for de virkelige universiteter som i Sverige går under navnet universitetsfilialer, inn under en felles myndighet – det såkalte universitetskanslersämbetet. Alle viktige spørsmål som gjelder universitetene, behandles av dette ämbetsverk før de ekspederes videre, f. eks. personalpolitikk, utbyggingspolitikk og til og med faglig politikk ved at studieplaner o. l. også skal godkjennes av dette organ. I virkeligheten spiller det svenske Universitetskanslersämbetet samme rolle som det høyeste beslutende organ ved et selvstendig britisk eller amerikansk universitet. Men målt med internasjonal målestokk, er der nå bare *ett* universitet i Sverige med lokalavdelinger i Uppsala, Stockholm, Lund, Göteborg, Umeå osv.

Fra et rent administrativt synspunkt har en ordning som den i Sverige betydelige fordeler, og man kan trygt regne med at byråkratene i Norge – ikke minst de som beundrer Sverige og mener at Norge ligger 10 år etter nabolandet i utviklingen – vil støtte en utvikling i denne retning uten særlig overtalelse. Situasjonen er også slik på universitetsområdet i Norge at det faller naturlig å ta saken opp nettopp nå. Da det bare var ett universitet i landet, og det dessuten lå i hovedstaden med gode forbindelser til det sentrale embetsverk og departementet, trengte man ikke anstrenge seg for å få i stand sentraldirigering. Det falt av seg selv. Men nå er Norge på vei til å få fire universiteter og et dusin distriktshøyskoler pluss noen faghøyskoler. Der er altså uten tvil behov for en viss samordning av virksomheten ved høyskolene og universitetene. Spørsmålet er bare hvordan samordningen bør utformes.

Der er to veier å slå inn på. Der ene er å få i stand en samordning mellom universiteter og høyskoler innbyrdes og mellom universiteter og næringslivet ved å overføre mer og mer makt til sentrale organer i forvaltningen. Den andre veien er å slå vakt om de enkelte læreseters særpreg i størst mulig grad, og få en samordning ved direkte samarbeid mellom de selvstendige universiteter, f. eks. gjennom personlige kontakter, konferanser, utveksling av sensorer osv.

Alt taler for at kirke- og undervisningsdepartementet har slått inn på den første veien, som innebærer at man følger det svenske forbildet. Ser man Ot. prp. nr. 50 om ny eksamenslov for universiteter og høyskoler i dette perspektiv, kan man ikke lenger se den som et relativt harmløst forslag, som hovedsakelig går ut på å oppnå administrative forenklinger. Kjernespørsmålet blir om man vil arbeide for ensretting av universitetene i Norge, eller om man vil bevare de enkelte universiteters særpreg. Det er dette spørsmål som må tas opp til utførlig debatt. Når departementet ser på forslaget om ny eksamenslov som et rent administrativt spørsmål, fungerer dette perspektiv som en mystifikasjon – som et middel til å skjule hva det egentlig gjelder.

Personlig vil jeg hevde at jeg mener den svenske utvikling i universitetssektoren egner seg utmerket som et *avskrekkende* eksempel. Etter 10 års erfaring ved svenske universiteter og 6 års erfaring ved autonome universiteter av britisk og norsk mønster, er jeg blitt fast overbevist om at sentraliserte universiteter er av det onde, og at man bør gjøre alt for å motvirke en utvikling i retning av mindre selvstyre for de norske universiteter.

Av denne grunn ser jeg det som i vesentlig at lovforslaget om eksamen ved universiteter og høyskoler som det nå er utformet, bør trekkes tilbake. Jeg kan ikke se noen tungtveiende grunner til å gjennomføre en slik samordning av eksamenslovene for de forskjellige universiteter og høyskoler som departementet foreslår. Det man oppnår, er en viss administrativ forenkling. Det man risikerer, er å miste en vesentlig del av universitetenes autonomi. noe også Det akademiske kollegium ved Universitetet i Bergen har pekt på.

Det er enkelt å endre det lovforslaget som nå foreligger slik at det kommer på linje med de synspunkter jeg har anført ovenfor: å bytte ordet "Kongen" i lovforslaget ut med uttrykket "Det akademiske kollegium" (eller tilsvarende organer ved andre høyskoler). Jeg foreslår altså at Det akademiske kollegium skal få rett til å fastsette hvilke eksamener og prøver som kan gis, og at Det akademiske kollegium skal "gje føreseger om fag, obligatoriske kurs og praksis, eksamensskipnad" osv.

Etter min mening er det en vesentlig del av universitetenes autonomi at de selv kan bestemme over eksamina og kurser. Kongen har ingenting med dette å gjøre. Dette synspunkt vil jeg også holde fast ved så lenge det ikke er lagt fram meget tungtveiende grunner for å flytte retten til avgjørelser i disse spørsmål over fra universitetene til Kongen.

Min konklusjon blir altså at universitetenes selvbestemmelsesrett når det gjelder eksamina, fag, obligatoriske kurs osv. må økes, og ikke reduseres slik proposisjonen foreslår. Den enkleste måten å få en slik endring på, vil altså være å gå inn for å godta Ot. prp. nr. 50 hvis "Kongen" blir erstattet med "Det akademiske kollegium". Men helst burde proposisjonen forkastes helt, og de endringene jeg har foreslått, innarbeides i de lovene som foreligger for de forskjellige universiteter og høyskoler.